

Даље, чини ми се у овом тренутку веома значајно, скренути пажњу на неке елементе који су утицајни за обезбеђивање јединства и једнакости људи који произилазе из националних разлика и територијалних подела. Не можемо бити задовољни предложеним решењима у нацрту амандмана и због тога што су пропустили једно значајно питање које је битно за остваривање јединственог тржишта — што чини ми се треба да буде обухваћено у XXIV амандману. То је дужност федерације и социјалистичких република да стварају основне, средње и високе школе и омогуће наставу на националном језику, као и развој установа које ће обезбедити научно и културно стваралаштво свих нација које живе у нашој друштвеној заједници. Дошао је тренутак да морамо да прихватимо потребу наставе из једног језика других нација, како словенских тако и несловенских — као саставни део образовања у нашим школама.

Свакако да организација овог облика наставе изискује знатна друштвена средства и да се може очекивати у почетку отпор у неким срединама па и у нашој. Али, за почетак је могуће макар на универзитетима припремати стручњаке, да им непознавање језика, словеначког, македонског, шиптарског, српског, мађарског — не представља препреку за запошљавање на неким деловима територије наше државе, или своје републике.

Мени се чини да се ово питање не може третирати само као елемент јединства тржишта, који ће омогућити и одговарајућу покретљивост стручне радне снаге. Оно има посебног значаја и са становишта остваривања што пуније националне једнакости људи у нашој друштвеној заједници.

Зато предлажем да ове одредбе нађу места у Уставу федерације, а републички уставни могу регулисати детаље. Ово је далеко основаније и за друштво корисније него привид једнакости и начела равноправности језика народа Југославије предвиђено у Нацрту тачке 2. амандмана 24.

Регулисање питања образовања, чији је саставни део и настава језика других нација наше друштвене заједнице, мора да буде у надлежности и финансијска обавеза органа федерације. Јер, и развој науке и образовања су битни чиниоци даљег развоја и напретка наше југословенске друштвене заједнице као целине.

Др Мирко Мирковић: НИ АНАЦИОНАЛНА НИ НАЦИОНАЛИСТИЧКА ПОЛИТИКА

Уставни амандмани су један од озбиљних повода да расправљамо о судбини или будућности ове земље. И то не на дохват, не на пречац, не по голом и произвољном утиску и свакако не уз некритичност и одбранаство ма чије и ма какве једностраности. Само догматици или незналице данас беже од стварности и својим домишљањима покушавају да уверавају, себе и друге, у постојање непостојећег или у наилазак немогућег. Били бисмо, заиста, у њиховим редовима када би, с друге стране, мирне

душе закључивали да је све, баш све у утроби нашег друштва сагледиво и без остатка дешифровано.

Нешто, ипак, лако пада у очи: уверење многих друштвених редова да су поједини беочузи политичког система постали неплодни или, што би тачније било, да они нису више или да су само половично у функцији животних потреба рада и самоуправних интереса друштва.

Нисам при помисли да се стањем политичког система или дејства државног инструментарија могу објаснити природа и садржина свега онога што већ доста дуго личи и пред нама стоји као неразмрсиво клупко. Сигурно је да је суштина проблема далеко дубља. Њен супстрат чине тромост и криза производног рада, одсуство правог интересног повезивања његових живих снага и половичност решења при конституисању и развијању позиција и атрибуција основних социјалних сила самоуправног социјализма. Наравно, на то се надовезује много шта друго: састојци националне, културне и политичке природе, који не постоје и не делују као издвојене и самосталне оазе већ, напротив, са своје стране утичу на контраверзне токове у самој основи друштва.

У постојећим околностима ти састојци не емитују једнообразне утицаје. И они сами се деле, поларизују, неједнако изгледају, а њихови субјективни интерпретатори носе печат свег наслеђа и заробљености превазиђеним али и непревазиђеним седиментима историје овог друштва или појединих његових делова. То се, можда, понајбоље види у области међунационалних односа. Била би, то је извесно, неопростива грешка садашњих генерација ако би, с једне стране, макар и нехотице превиђале више-национални састав југословенског друштва или, с друге стране, ако би њихови поједини делови подстицали снове о националној величини који, хтели ми то или не, морају довести до националистичких оргија.

У заједници каква је наша нема заједничког живота ако нам је или ако нам буде свеједно како ће нас остали њени чланови третирати и како ћемо их ми третирати и схватити. Уосталом, добро је знано какву је улогу имао национал-шовинизам у декомпоновању бивше Југославије. Шовинизми су имали бесомучну потребу да се утркују и надјачавају, да живе и да се хране на искључивостима, које су ништа друго до њихово стално својство, есенција њихове природе. Југославија би била незамислива и необновива после 1941. године, упркос свих комплементарности њених бројних материјалних и друштвених вредности и чињеници да није вештачка творевина, да тадашња Комунистичка партија није успела да схвати порекло њене дотадашње друштвене трагике и изнесе и понесе нов социјални и национални програм, који је класу и нације увео у битно другачије, историјски ново подручје акције.

Класно и национално нису били нити су данас истоветност. Истоветно баратање са њима, њихово поистовећивање очигледно одмаже социјализму, али и запостављање ма кога од тих својстава наше заједнице чини немогућим да се идеја и политика социјализма граде и развијају на основама стварности и стварних могућности овога друштва.

Када би се определио за потцењивање националних елемената, Савез комуниста би битно спутао свој ход, ни мало једноставан и врло драматичан, ка остварењу својих програмских начела. Савез комуниста, једноставно, не може имати анационалну или једнострану националну политику. И једна и друга варијанта одвела би га изван стварности а самим тим биле би поткопане и тековине борбе југословенске радничке класе, а њени мостови са ширим друштвеним срединама били би тешко, непоправљиво покидани.

Историјски је, коначно, добро знано да политика зависи од снага које је праве и њених друштвених ослонаца. Зато је од битне важности чији се и какав арсенал употребљава када се иде кроз постојећи бој. То не би смело да буде пуко тактичко већ крупно стратешко питање. Утолико пре, што се у постојећим околностима, када се све покреће и ставља на историјску пробу, буде и избијају на видело дана и мишљења која са социјализмом заиста везе немају. Мислим пре свега на националистичка пировања која у превеликом узбуђењу нису више у стању да задрже ни ранију маску лажног алтруизма и хуманизма. Знамо какве су нам етничке и националне агломерације и испреплетаности. Није тешко бити толико паметан па знати да позив на обарање тзв. вештачких административних граница, на уједињавање свег српства, значи позив на крај националне равноправности, иза кога, то су знали и многи пре нас, има да наступи време бескрајних међунационалних потирања, мрачњачког самозадовољавања националних нагона, а с тим и крај повојних снага социјализма. Снага напредног покрета, онда када је у њему било или када је у њему здравља, никада није била у имитирању грешака противника или ренегата тог покрета, поготово на националном терену.

Социјализам, стицајем околности, не може бити анационалан, али он не сме у себи трпети ни хипертрофију национализма, ни оне који на тако нешто позивају. Јер, у таквим условима, из евентуалне преваге национализма може да се ишчили нацистички терор као необузdana осуда права радничке класе и народа на слободан живот и демократске односе.

У том смислу, неодмерено барагање националном државношћу не би смело довести до тога да се у њој види било крајњи, било успутни али превасходни интерес суштства социјализма. Стога је од прворазредног значаја за социјализам, да његове друштвене снаге не устукну и не изгубе се у конгломерату проблема, евидентних и незаобилазних, чија важност, међутим, нема исти ранг, нити одјекује истоветно у свести поборника и противника стварног друштвеног напретка. Стога би, као антитезу национализму, требало да подржимо кретање, макар оно данас било и недовољно снажно, ка бржем, чак врло брзом и могућем ојачавању прерогатива произвођача, без чега самоуправни социјализам и демократија неће моћи да продубе своја лежишта и разгранају своје снаге. То тим пре, што и уставна дебата показује да живе па да се чак и потхрањују и подмлађују различити архаизми националистичког кова. Да би их поднела а затим и поразила, наша демократија тек мора да се развија. Јер, у нас је богатија борба народа за њено успостављање, него историја уживања демократских тековина.